

nemu, tudi majhne in najmanjše resnice. Vendar je to prav toliko potrebno kot neizbežno, tudi v šolskih klopeh bi bilo treba odpraviti vse bolj prazno abstrakcijo o velikem času in jo zamenjati s pričevanjem o človeku, velikem in poniglavem, dobrem in slabem, v tem času, ki ostaja tudi v moralnem smislu naša najbolj častno izpolnjena človeška in zgodovinska preizkušnja.

Bi morali počakati na dokončno besedo zgodovinopisja? Literatura je bila zmerom pred njim. Naravno je, da je pred njim tudi tokrat in v tem primeru.

(O tej temi je avtor razpravljal na simpoziju, ki sta ga o poteh povojne literature v Sloveniji, Hrvaški in Furlaniji-Juljski krajini organizirali reška revija La Battana in tržaška Università popolare v Trstu 9—10. novembra letos.)

Tone
Partljič

Monologi trezne igralke

1.

Veronika leži na tleh v poltemi . . . Pozno ponoči. Kozarci ležijo in steklenice. Cigarete. Veronika se trese. Se boji. Blede. Nekaj išče z rokami, nečesa se otepa. A ničesar ni. Razen nje in steklenice. Ne, ne . . . Vrag gleda skozi okno. Tam! Počasi se dvigne, misli, da ga ne vidim; se dviga, najprej glava, saj to je naš vratar Franček, saj sem vedela, da ima zvezo z njim . . . Hudič v gledališki vratarnici . . . Rogove . . . dolg

jezik . . . Kar smej se! Pa je res cel Franček. Daj, Franček, ne seri, bom vsem povedala . . . Ne, še eden . . . Luč, luč, kje je luč . . .

Veronika se plazi po tleh do prevrnjene svetilke. Jo postavi pokonci. Franček — vrag — je izginil.

Tako. Izginil je . . . Franček . . . Kaka krava sem. Saj to je delirium tremens. Konec je z mano. Zjutraj pokličem Anjo. Naj me spravi v bolnico . . . Ne, kaj bodo rekli? Kako bojo srečni! »Saj sem rekla, da pije!« »Pri ženskah človek teže opazi, te so skrite alkoholičarke!« »Pijanka, sem jo videla, da se je poscala!« Kaj bosta rekla ata in mama? Direktor! Kolegice, kako bojo uživale . . . »Zdaj pa ne bo mogla zaprositi za alternacijo,« se

bojo režale . . . »Saj ima zadnji opomin pred izključitvijo, zdaj se je lahko iznebimo,« bojo sikale. Ne, naj bo! Do konca, nocoj še zadnjič . . . Kje je . . . Kje je še kaj v flaši? Pizdarija; prazno, vse je prazno. Vse . . . pivo, rum, konjak, rebula . . . prazno. Jebem ti mater . . . zjutraj se ubijem, saj tako ni mogoče več naprej. To je peto nadstropje . . . Skočim, samo da bi se preveč ne razpluznila. Ja, ubijem se, skočim . . . Bala se bom samo tisti čas, ko bom letela dol . . . Potem plosk . . . in nič. Konec bo očitkov, bolezní, nesreč . . . konec vsega. Naj igrajo druge, pičke hudičeve, naj igrajo, kolikor hočejo! Naj Joja pobere vse vloge in si jih stlači v rit! Naj igra Lojzko, Julijo, Nežko, Petrunjelo . . . Naj! Naj! Se mi pač lepo jebe. Vse prazno. Preklete flaše . . . Moram piti, moram . . . Srce, stisnilo me bo! Pijem, pijem, saj je vseeno, kaj pa koga briga. Saj za svoje. Moja stvar, če se hočem uničiti, naj mi samo kdo kaj ne pridiga . . . In jutri zjutraj . . . S petega nadstropja. Žal jim bo, žal, ker so tako ravnali z mano. Morali bojo narediti pravi pogreb. Na gledališču bo visela črna zastava, ljudje bojo stikali glave in si šepetali: »Kdo pa je spet umrl?« V gledališču namreč dostikrat kdo umre . . . ali vsaj umira. Ja, ampak tu, v bloku, tu bo cirkus. Najprej bo videla hišnica, coprnica stara; kot kaka Afra opazuje vse, kar se dogaja . . . Straži! Ko sem se zadnjič poscala v liftu, kako se je drla . . . Vsi so prišli na kup, na srečo sem bila tako nažgana, da sem jih videla spake, pa nisem nič razumela . . . Saj, tudi posrala sem se že na stopnicah, haha . . . da bi se maščevala liftu, ki ni delal, ne, nisem mogla več regulirati . . . tako sem bila nažgana . . . Hahaha, pa so bili potem krivi otroci, ne jaz! Pijanci ne moremo zadržati, ne moremo kontrolirati svojih odprtín . . . Pa kaj, pijanka sem, ja! Ponosna sem na to, da sem pijanka . . . Jaz si upam biti; drugi bi radi, pa si ne upajo. V resnici pa sem na tleh. Na dnu. Maksim Gorki Na dnu, kako ponosno to zveni . . . Človek mora riti po dreku, drugače ni človek . . . Kako bit hočeš poet, in ti pretežko je bit v dreku . . . Jaz pa si upam. Jaz, Veronika Šac. Si upa kdo od vas, malomeščanske pizde, si upa? Ne, raje obleke, familija, vloge, plače, dober dan želim, hvala lepa, dober jutrnček želim . . . Ne, jaz se tako ne grem, sem preponosna, sem nekaj več, si upam . . . In upala si bom skočiti . . . Pa kaj! Kdo si upa . . . Moj obraz bo razpluznjen . . . Možgani, možganski zavoji, ne eden, polna skleda, mrzle ročice ogreje . . . Kje je ta moj obraz?

Veronika vzame v roke ogledalo.

Sem to jaz? Zakaj? Zakaj? Zakaj? Zakaj sem ravno jaz propadla. Nobe-nega nimam, nobenega. Mišo je šel, ker sem ga nagnala. Če bi bil za kaj, se ne bi pustil odgnati. Jani je spizdil nazaj k tisti svoji . . . Vsi so šli. Še Anja, prijateljica, se me sramuje. Zdaj ko ima moža, prej pa je z mano pila . . . Sama . . . Ta ksiht, zoprn, grd . . . Moj bog, zakaj nisem lepa . . . Sem slišala, da je rekel režiser še na akademiji: »Pa kako bo igralka s takim ksihtom!« Ja, kako bit hočeš poet s takim ksihtom in takimi joški!

Odloži ogledalo.

Kurc, kje je kaj za pit? Kis! Kis! To! Sem čula, da pijejo taki, ki so na koncu, tudi kolonjsko vodo . . . Si bom zmešala . . . Kis, kolonjsko, poper, samo da peče . . . Moram, drugače me bo konec, moram . . . Tako, koktail . . . Zdaj pa obred . . . zdaj bom vse to spustila v sebe, v sebe. Peče, hvala bogu, peče, peče . . . Tako peče, da bom mogoče že pred jutrom umrla . . . Ležem in umrem, ne bo se mi treba metati skozi okno. Moj bog, naj tako umrem, potem bojo dosti manj govorili . . . lepo, še luč ugasnem . . .

Leže, dalj časa miruje, potem jo
znova vrže pokonci.

Kaj je zdaj to? Nisem umrla? Nisem umrla! Smrt me zajebava! Kače, pajki, črna meduza na omari . . . Ne, to niso prividi . . . v prividih so bele miši, zdaj pa črna meduza na omari, plava po zraku, sem na mene, ne, ne, prosim, ne . . . Kje je luč, jebemti, luč . . . Muzika, kdo igra kitaro, kje igrajo na kitaro . . . Ne, auu, bojim se . . . Vstran, vstran, jebemti . . . Zakaj imaš nož, hudič!

V temi se premetava, bega, halucinira,
se dotiplje do telefona.

Telefon! 221-228. Jani, si ti? Dajte mi Janija . . . Vem, njegova žena, ja, bojim se, dajte mi Janija . . . Moram, nujno . . . Jani, pridi, poslušaj . . . Tu pri meni so hudiči, kače, pajki, meduza skače z omare . . . Pridi, čakam, čakam . . . pomoči te prosim, pobili me bojo, obglodali me bojo, ne bele miši, ampak pajki, meduze, kače . . . Pridi, auu, bojim se . . . Auu . . . Jani, Jani . . . Samo, da pride jutro . . . Vsa sem mokra, se tresem . . . zjutraj se vržem, ja, da bo vsega konec, če me ne bojo prej obžrli.

2.

Veronika sedi za mizo v bolnišnični halji.
Okoli nje moški in ženske,
medicinske sestre in zdravnik, alkohololog. Terapija.

Imenujem se Veronika Šac. Stara sem petindvajset let. Po poklicu sem gledališka igralka. Poročena pa nisem . . . Moji starši so kar dobro situirani. Mama je ravnateljica osnovne šole, oče je komandir milice. Vem, moj alkoholizem. Ja, pila sem, priznam. Zadnji teden sem pila malo več, ker sem bila razočarana . . . Toda v našem poklicu vsi pijejo, samo da se drugim ne pozna. Pijejo še več ko jaz. Igralec Josip Roj, saj ga vsi poznate, spi je vsako jutro tri ali štiri vinjake, drugače se na vajah trese, pa se mu ne pozna. Saj tudi ženske pijejo . . . To je značilnost našega poklica, mislim, da pijemo, ko čakamo na vaje ali pa na predstavo . . . Posebno, če smo na gostovanju. Jaz sem pila samo v družbi, a se me je prej prijelo . . . To je, saj sama nisem nikoli pila. No, takrat ko so me pripeljali, samo takrat, čisto po

naključju, ker sem bila v depresiji. Ker spet nisem dobila vloge! Ker me direktor ne mara! Dobila jo je Joja, tako pravimo Jožici Repnik, in prav ona od žensk najbolj pije . . . Z direktorjem in režiserji . . . zato dobi vloge . . . jaz pa sem se znašla tu. Vendar upam, da bom zdaj tu okrevala, najprej moram odpraviti depresijo, potem tudi pila ne bom več. Ja, pri meni je pijača psihološki problem . . . Prosim, da mi vi pomagate . . .

Kaj, ne morete mi pomagati? Saj zato ste tu! Ker nisem govorila resnice? Mislite, da lažem? Sama sebe moram zdraviti? Zakaj pa ste potem tu vi, zdravniki? Da vlečete plače, ne! Se moram prevzgojiti? Oprostite, jaz sem vzgojena . . . Tri mesece? Kaj ste nori! Ne bom se zdravila tri mesece! Zdaj moram priti v boljšo telesno kondicijo, to je. In ostreti se moram depresije. Medtem moram začeti delo v mladinski igri. Tiste vloge vsi odklanjajo, jaz pa jo moram vzeti in igrati, potem bom dobila tudi kaj večjega. Ne morem dovoliti, da mi odpelje zadnji vlak, kaj ne razumete. Naj se zdravijo drugi, ki imajo čas. Tri mesece v bolnišnici, in to psihiatrični! Saj nisem bolna, nisem nora . . . Enkrat sem se malo bolj napila, pa ste me že zaprli. Saj vem, izživljali bi se na meni. Saj so mi pravili, ljudje vejo, kako je tu. Da se je že Rugelj izživljal nad bolniki, zato so mu vzeli glavno violino iz rok, mislite, da ne vem. Nad menoj se ne bo nihče izživljal, saj sem vendar igralka. Imam akademijo. Sem naredila sprejemne izpite, dve sva naredile izmed šestdesetih. Na diplomski sem dobila osem. In zdaj sem po vašem zrela za psihiatrično bolnišnico. Ne boste se izživljali, ne. Tri mesece; ne morem si tega privoščiti, to je. Ja, vi hočete najprej streti človeka, ga stisniti, mu zlomiti tilnik . . . Hoteli bi slišati, kako se bom kesala: Jaz sem pijanka, oprostite, grešnica, ničla, cipa, to hočete slišati, ali ne? Pa ne boste, ne. Sama sem dovolj močna. Če rečem ne, potem ne! Če rečem, ne bom več pila, potem ne bom. Res, rekla sem že, ampak takrat nisem mislila zares. Hotela sem, da bi mi pomagali, ne pa da bi se izživljali nad mano . . . Vsi vi, mislim nekdanji pijanci in vi zdravniki! Ne, pod temi pogoji, ne! Kaj? Pokažite! Da je direktor poslal pismo . . . Ali zdravljenje ali odpust iz službe! Svinje, svinje, pokvarjenci, radi bi se me znebili, radi bi me zlomili . . .

3.

Ja, zadnjič še nisem vedela, kakšno je delo, zato sem tako reagirala. Sem mislila, da me morate najprej ponižati, da moram kričati vsa skesana: »Jaz sem pijanka, jaz sem pijanka!« Res je, pila sem, tudi ko sem bila sama. Zaspala sem šele proti jutru, in to v zadnjem letu skoro vedno pijana. Na koncu sploh nisem mogla več spati, če se nisem napila . . . Piva in ruma . . . Zjutraj sem potem pila mineralno vodo in si dolgo izpirala usta, da ne bi smrdela po rumu. Tudi kadila sem dosti, da bi bolj smrdela po tobaku kot po rumu. Vedela sem, da je nekaj narobe in da so me spregledali tudi drugi, ker mi je takoj tisto leto, ko sem prišla v službo, rekla Majda Robnikova, ta, ki je lani umrla in je dosti igrala tudi v naših prvih filmih: »Punčka, ti pa piješ!« mi je rekla, ja. »Ne pij, da te ne bo ubilo . . . Veš,

gledališče tudi ubija . . . « Bila sem užaljena, rekla sem, saj nismo v mesecu boja proti alkoholizmu, ampak zapeklo me je, ker me je spregledala. Priznam, pila sem. Tri leta sem se opijala, potem pa se mi je začel trgati film; večkrat se mi je strgal, tako da recimo nisem vedela, kako sem prišla domov, kje smo bili nazadnje, od koga imam recimo, kak pulover, kje sem izgubila fotokopijo vloge Vendar je bil to bolj štos, zezanje, to se je godilo tudi z drugimi . . . In tako sem se navadila, najprej z družbo po vajah, po premierah, vedno se je kaj praznovalo, v gledališču je veliko tega . . . In je prišlo v navado, začela sem iskati bando, s katero sem potem lumpala od gostilne do gostilne . . . To je bohemsko, to ni zločin, kajne? Vendar priznam, še enkrat: pila sem, zato sem tu, rada bi se znebila te razvade.

Kaj ni dovolj? Saj sem rekla: »Pila sem . . . opijanjala sem se pred spanjem.« Kaj ima to opraviti z mojim poklicem? Da ga kar naprej omenjam? Če sem srečna v poklicu, če sem uspešna? Če sem dobra igralka, hočete vedeti. Sem, seveda sem, samo možnosti ne dobim. Saj se nisem opijala kot igralka, ampak kot človek, ali ne? Da krivim druge za svoje neuspehe! Oprostite, jaz nisem imela nobenih neuspehov. No, tudi uspehov ne. To je zato, ker nas je preveč igralk . . . Dramatiki pišejo samo za moške . . . Ker so moški pederi, to je dramatiki, igralci pa še posebej! Nikjer ne najdeš toliko homoseksualcev kot v gledališču . . . Ja, res, od vratarjev naprej . . . Ne, nič se ne izogibam vprašanju, samo povem, zakaj je ženski težko uspeli v gledališču. Moški držijo skupaj, od vratarja naprej. Nobena ženska ne postane direktorica gledališča, moški imajo vse to v rokah . . . Zaman govorite o enakopravnosti. Zaman! Z ženskami manipulirajo. Najbolje vozijo lepe lutkice, ki imajo obraze kot dojenčki ritke, joške take . . . to, je . . . Jaz sem drugačna, imam karakter, sem drugačna, ja! Nekaj časa je bil ravnatelj gledališča neki igralec, ne zares, ampak tako v. d. Zabrusila sem mu, da je butelj in že nisem nič igrala. Ni bilo vloge. Potem je prišel eden iz Ljubljane, mislim za direktorja, režiser . . . Hotel me je nategniti, ko sem še študirala in sem statirala v Drami . . . Dobro, ne, nategniti, prav, vulgarna sem, čeravno v gledališču vsi tako govorijo . . . In ta, ki me je hotel nategniti in mu nisem dala, ta mi tudi ni dal vlog . . . In tako sem zvisela. Veste, kaj je to — ne dobiti vloge. Čakati na vlogo ko pes na kost. In teči k razglasni deski, ko tajnica izobesi zasedbo. Se iskati in se najti pod rubriko ljudstvo, dvorjanke, gostje . . . Samo ena lahko igra Julijo, nas pa je šest, enako starih, enako dobrih, enako lepih . . . Ampak vedno iste, največkrat Joja . . . In potem isto pri Hani, pri Gloriji, Lavri . . . Kakšen cmok se ti naredi v grlu, ko se umakneš od table in veš, spet nisem v zasedbi. Mislite, da je lahko . . . doživljati poraze, nikoli ne dobiti prilike . . . Seveda jim rečem, da se mi jebe, ali igram ali ne, dobro, ne lovite me za vsak izraz, rečem, da mi je vseeno, pa mi ni . . . Doma pa se skrijem v sobo in se cmerim in si gledam ksiht, ali je res pregrd za Julijo, Nežko, Lauro . . . Tako je to, dragi moji, gledališče je zverinjak . . . Ostaneš, samo če grizeš . . . Vem, vem, tudi drugi poklici niso lahki, ampak gledališki je nekaj posebnega. Ne, nič ne mistificiram, tovariš doktor . . . Samo vem, da bi se v kakem drugem poklicu

ne opijanjala . . . ne bi pila, ne bi pili vsi okoli mene . . . Da to ni nič odvisno od poklica, pravite? Pravite to komu drugemu, ne meni . . . Ne, nisem slabša ko druge, nimam kompleksov, pokazala jim bom, ja . . .

4.

Zadnjič ste imeli prav . . . Pohlep po pijači je v človeku, ne glede na poklic. Vem, da kmetje rečejo: »Če ne dobim mošta, ne morem delati!« Dimnikarji baje vsi izpijejo vinjak, preden grejo na svoje bicikle in po mestu pometat dimnike, vem. Mornarji pa sploh mislijo, da morajo piti rum . . . Trgovski potniki pijejo zaradi businessa. Ja, saj uvidevam. Sama sem kriva za svoj alkoholizem . . . Da še nisem osveščena, da moram narediti izpit iz alkoholologije . . .? Dobro, dajte sem te knjige . . .

5.

Vrste alkoholikov? Po Jellinekovi lestvici poznamo alfa, beta, gama, delta in ipsilon alkoholike. Alfa alkoholiki so odvisni od alkohola predvsem iz psiholoških razlogov . . . Imajo težave, vendar se pri njih še ne izgubi kontrola nad količino in abstinenco. Beta alkoholiki lahko zbolijo za polinevritisom, gastritisom ali celo cirozo. Pri njih prihaja do alkoholizma zaradi določenega načina prehrane ali navad okolja, v katerem živijo. Recimo Francozi, ki ob vsaki jedi pijejo. Gama alkoholiki so težja vrsta bolnikov, saj je pri njih že celoten metabolizem adaptiran na alkohol. Gama alkoholiki imajo kontrolo nad abstinenco, nimajo pa več nobene kontrole nad količino popite pijače . . . Pomeni, ko popijejo prvi kozarec, ne morejo nehati. Še težje stopnje alkoholikov so delta alkoholiki, kjer gre že za psihično in fizično odvisnost od alkohola, pojavi se abstinencijski sindrom, če nehajo piti . . . Lahko še kontrolirajo količino, vendar morajo piti vsak dan . . . Ipsilon alkoholiki so občasni ali periodični alkoholiki . . . Prosim, ponovite vprašanje. Oblika alkoholnih bolezni so: akutna pijanost, delirium tremens, epilepsija alkoholikov, halucinoze, patološka ljubosumnost, psihoza Korsakov, demence alkoholikov . . . Jaz, jaz nisem bila v deliriju, ne, ne . . . Mogoče sem bila v preddelirantnem stanju . . . Ne morete narediti iz mene hujše pijanke, kot sem bila . . .

6.

Ne, zaradi moških nisem pila. Moški nimajo zveze z mojo boleznijo. Naj zdaj tukaj pripovedujem, s kom vse sem spala? Tudi drugi niso tega pripovedovali, zakaj naj bi jaz. Imela sem tako zares samo dva moška . . . Prvi je bil Mišo, zelo perspektiven študent na fakulteti za politologijo in novinarstvo. Aktivist, zagrizen mladinski funkcionar. Potem se je nenadoma razočaral nad vsem pri nas. Popolnoma. Vse se mu je zagnusilo, dvoličnost, nemorala, egoizem . . . Rekel je, da bi oni, ki so že štirideset let zgoraj, radi,

da bi jih mí mladi samo ubogali in častili in se jim zahvaljevali za vse sranje, v katero so nas spravili. In je vse pustil. »Tudi novinarji niso svobodni pri nas,« mi je rekel. Potem so mu vzeli štipendijo, domači mu niso dali denarja, preselil se je k meni v sobico, poležaval in pil pivo . . . Z njim sem se navadila po večerih piti pivo. Ja, pri meni je stanoval, imela sva cel zaboj piva in sva ga pila . . . Seveda sem živela z njim . . . vse je bilo ko v nekakšni omami, lahna lenoba in nadelanost od piva, poležavanje in seks . . . Rekel je, da je to edino, kar naši generaciji ostane. Začele so se težave na akademiji, ker nisem znala vlog in monologov, ki smo jih študirali . . . Kajti tudi jaz sem bila razočarana, da na igralski akademiji nismo skoraj nič igrali, da se profesorjem nič ni dalo, da so bili taki ciniki, ki so nas samo zabijali in vse drugo . . . In vsi so tudi zmerjali akademijo, profesorji, študenti, igralci v gledališčih . . . še meni je postalo vseeno. Še sreča, da sem se razšla z Mišom, drugače ne vem, če bi bila sploh končala šolo. Zakaj sva se razšla?

Ne, nisem se uprla pitju in poležavanju. Mislila sem celo, da pivo ni alkohol, vsaj ne nevaren. Tako sva preživela pol leta . . . In sem zanosila. Povedala sem mu, pa mu je bilo vseeno. Jaz pa sem naenkrat vsa oživela, želela sem si otroka . . . Prekinila bom študij, sem si mislila, potem bom dala otroka mami, ki bo ravno šla v penzijo, doštudirala bom in bom igralka in mati . . . vse hkrati. Sploh nisem mislila na to, da bi otroka odpravila. Mislim, najprej. Sem ga, seveda sem ga, nič ne tajim. Mišo je rekel, da mu je vseeno, če odpravim ali ne. »Mladi tako ali tako nimamo nobene perspektive,« je vedno trdil. Nič se ni razveselil. Potem mu nisem nič več govorila o otroku. Potem sem šele razumela, zakaj se ženske tako bojijo povedati moškim, da so zanosile . . . Nikoli ne vejo, kaj bodo moški rekli, kako reagirali. Kot da nas niso oni oplodili, ko da smo se same s prstom . . . On je bil užaljen nad državo, nad komunisti in je pil pivo in mu je bilo vseeno. Ko sem povedala Anji, ki je bila moja prijateljica v letniku, mi je rekla: »Ali si nora ali kaj? Odpravi, dokler je čas! Še akademije ne boš končala! Za igralko niso otroci. Medtem ko si ti noseča, poberejo druge vloge . . .« Šla sem še domov k mami, pa je ni bilo doma, bila je na seminarju ravnateljev, očetu pa tudi nisem mogla povedati. Šla sem v bolnico in odpravila . . . Kaj pa naj bi bila naredila? Dvajsetletna, v drugem letniku akademije? Kaj me gledate? Kot da druge ne delajo tega. Pa še koliko! Prej sploh nisem vedela, koliko žensk naredi abortus, skoraj vsaka, samo da skrivajo . . . Ko sem se napila, sem vedno jokala za svojima otrokoma, ki sem ju splavila . . . Še enega, ja, ampak kasneje . . . Tisto je bilo z Janijem . . . Kaj je bilo z Mišom? Ne vem, ko sem prišla iz bolnice, ga nisem marala več videti; rekla sem mu, da je parazit in naj izgine, in je šel . . . Čeravno sem potem ponoči poslušala, ali se bojo upogibale deske na stopnicah in bo prišel nazaj. Ni ga bilo. Zdaj slišim, da je korektor pri nekem časopisu na obali, da ima nekakšne funkcije in družino. Naj, ni mi žal. Potem, ko sem ostala sama, sem zopet pridno študirala, ne, nisem več redno pila, piva niti videti več nisem mogla. Ampak po večerih sem vseeno jokala. Šolo sem končala in

potem sem tudi dobila angažma. Ne sicer v Ljubljani, ampak tu v našem mestu. Tu pa tako vsi pijejo . . . Če je bil potem še kak moški . . . Saj sem rekla: Jani. Samo o tem prihodnjič, ali ne? Danes sem že utrujena.

7.

V gledališču je pilo kar precej ljudi, en kolega pa je tudi že zdravljen alkoholik. Kadar ga ni zraven, pravijo, kak pijanec je bil, če pa je zraven, pa vsi obmolknejo. Taka je navada. Vendar ga po svoje spoštujejo, ker že deset let ne pije. Vsi smo pili, saj sem že rekla. Jaz tudi, večkrat. In zgodilo se je, da se mi je utrgal film . . . Ja, to je bilo že prej . . . Še na akademiji. Igrali smo diplomsko predstavo, mislim, da Sartrova Zaprta vrata. Tam sta dve ženski vlogi, pa smo jih igrale štiri igralka — izmenično. En večer dve, drugi večer drugi dve. Šele potem smo šli vsi skupaj pit . . . Bili smo v Unionski kleti, ali kje že. Razposajeni in objestni. Zelo smo mešali pijače, mislim, da smo si stresali celo pepel s cigaret v pijačo . . . Jaz sem se zelo jokala, malo zaradi Mišota, malo zaradi otroka, ki sem ga odpravila, nesrečna pa sem bila tudi zato, ker sem dobila za igro oceno osem, vse druge kolegice pa devet. Ali sem bila res slabša od njih? Meni se pač ni zdelo. In sem se jokala in nekaj preklinjala in metala kozarce . . . Nisem se spominjala. K nam so prisedli še neki drugi moški, bili so na seminarju v Ljubljani, neki komercialisti . . . Zjutraj sem se zbudila v hotelu v postelji poleg moškega, ki je spal. Sploh ga nisem poznala, najbrž je bil eden tistih, ki so se nam pridružili. Poiskala sem dele perila, nekaj sem mu kar pustila in odšla . . . Bilo mi je strašno . . . Se mi je še zgodilo, potem tu pri nas v mestu, ampak redko, samo kadar se mi je utrgal film, pa so nekateri moški to izrabili. Drugače pa nisem pila zaradi moških, kratko in malo navadila sem se, slabo sem se počutila, spati nisem mogla . . . Kdo je bil Jani? Ta, ki me je spravil sem gor. Klicala sem ga, najprej se je oglasila njegova žena . . . Ja, poročen je . . . Povedala bom po vrsti. Neki večer, ko sem pila v predmestni beznici, je bil tam tudi pijani Jani, pisatelj ali kaj. Vsaj meni je rekel, da je pisatelj, in res sem včasih videla, da so mu objavili kakšno kritiko ali črtico v časopisu . . . Rekel je, da opazuje ljudi . . . Da, vem, Hudolin navaja v svoji knjigi Jellinekovo trditev, da alkoholiki v zadnji fazi svoje bolezni popivajo z osebami, ki so daleč pod njegovim socialnim in intelektualnim položajem . . . Vem, kaj me torej prekinjate! Tudi Jani je bil tako daleč . . . Meni je rekel, da opazuje ljudi. Poznal me je z odra in potem je rekel, da mi bo napisal monodramo. Povedala sem mu, kaj delajo z mano v gledališču . . . Razumel me je in zdelo se mu je normalno, da iz obupa pijem . . . V resnici pa sem bila že navajena . . . Ko so druge imele vaje, jaz pa sem doma čakala na svojo priložnost, nisem vzdržala med štirimi stenami svoje sobe . . . Šla sem ven in se opijala. Toda nisem hotela v restavracije, kamor so po vaji prihajali moji kolegi in kjer so me ljudje poznali, šla sem ven iz mesta v obrobne gostilne in bifeje in pila . . . In z Janijem je bilo isto, čeravno je trdil, da nabira snov za roman o izobčencih . . . Kakšne ljudi srečaš tam! Zapitega inženirja, ki je zdaj brez službe,

pozabljenega boksarja, ženske vseh vrst . . . Tudi sama sem si govorila, da opazujem zanimive tipe, ki bi mi prišli potem prav na odru . . . Jani je šel potem z menoj domov in ostal pri meni. Oba sva bila kar precej pijana. Zjutraj pa sva delala načrte; on mi bo napisal monodramo, naštudirala jo bom sama, mimo gledališča. In jim bom pokazala, kaj sem, kaj znam . . . Igrala jo bom in oba z Janijem bova služila . . . Pa ni bilo nič, hodil je k meni spat, skupaj sva popivala, monodrame pa ni in ni napisal. Tudi naslov je že izbral, Monodrama za igralko in njeno dušo. Hodil je k meni, da bi spoznal mojo dušo . . . No, nekoč me je počakala v gledališču drobna, skoraj malo posušena ženska. Rekla je, da mora govoriti z mano. Takoj sem vedela, da je Janijeva žena. »Če bi ne imel dveh otrok z njo, bi jo že davno pustil,« mi je rekel. Tako pa ni mogel, ker je dober . . . Mislila sem, da bo zdaj škandal, ko mi je rekla: »Pojdite z mano v park, da bova sami!« Prepričana sem bila, da me bo napadla in mi razpraskala obraz, saj mi je Jani rekel, kako je primitivna. Bilo pa je čisto drugače. Res je nevarno stisnila ustnice in govorila skozi nje nekako sikajoče, vendar čisto nekaj drugega, kot sem pričakovala: »Recite mojemu možu, da lahko ostane kar pri vas. Samo zaradi otrok se mu ni potrebno vračati. Ne morem vzdržati, da so že vsa ta leta otroci krivi, da je on tako nesrečen, nesvoboden, nemogoč. Zdaj mu dajem vso svobodo. Jaz očitno nisem zanj, vam želim vso srečo z njim . . . Bajе tudi pijete, tako se bosta dobro razumela, ko bosta skupaj pila . . . Lahko si pride po obleko, nobenih cirkusov ne bom delala. Imejte ga, še hvala vam pravim . . . In želim, da bi nikoli ne doživeli z njim, kar sem jaz . . . Če se ne boste prej od pijače pobili!« In se je obrnila in je šla. Gledala sem za njo in si mislila, kako je usekana. Jaz pa sem se je bala. Sem slišala, kake škanđale delajo nekatere. Ona pa nič. Sicer pa mi je rekel, da je primitivna. Dobro, ni primitivna, jaz sem, uvidevam, kaj še hočete! Ampak potem me je šele čakalo presenečenje. Jani se je od veselja, da mu je žena dala svodobo in predlagala ločitev, napil, skupaj sva praznovala njegovo drugo rojstvo, kakor mi je rekel. Ko pa je šel po stvari, se ni več vrnil in nikoli se ni ločil . . . Ko sem ga klicala, je rekel, da je bila tisto samo njegova alkoholna menstruacija in da bo ostal pri ženi in da bi brez nje poginil . . . In da naj tudi jaz neham piti. Ko sem mu omenila Monodramo za igralko in njeno dušo, se je smejal. Tako je to. In zato ga nisem niti klicala, ko sem šla odpraviti njegovega otroka. Ampak ne, nisem pila zaradi njega . . . Takrat je bilo že tako vse prepozno . . .

8.

Ja, mama! Mamo je skoraj kap, ko je izvedela, da sem v bolnišnici zaradi alkohola. To so živci, je bila prepričana, ne alkohol. Potem je trdila, da me je na pot spravilo gledališče, in da je tako vedela, kako bo. Ona ne more sodelovati tu gori . . . Predaleč je in nikoli se ni tako brigala za mene. Ona je bila ravnateljica osnovne šole, občinska poslanka, delegatka, vodja aktiva ravnateljev . . . Sposobna in ambiciozna. Oče, oče je v redu, čeravno je komandir milice in jaz miličnikov ne prenesem. Samo njega, on je v redu!

Kako se razumeta z mamo? Saj sem že povedala, da je moja mama nekaj posebnega. Njena šola mora biti najboljša v republiki, vedno hodi po seminarjih, tudi predava. Dobila je že Žagarjevo nagrado. V Ljubljani ima prijatelja, vsi vemo, še hvali se včasih z njim, ko nam pripoveduje, s kako visokimi živinami ima opravka. Oče? Ja, kaj pa hoče. Tako se je zaljubil vanjo; ko je prišla na vas, je rekel: »Ali ona ali nobena!« Ustreliti se je hotel, in poročila se je z miličnikom. Potem je napredovala v trg in potegnila njega s seboj za komandirja milice. Zdaj mu reče: »Hotel si me in me imaš, takšno, kakršna sem, zaradi policaja se ne bom spreminjala!« Ne vem, zakaj se tako žene, kaj bi rada celemu svetu dokazala. Da je lahko tudi ženska tako dobra ravnateljica in delegatka, kakor so moški ali kaj... Strah jo je, da bi bila samo srednje dobra... Saj z mano je isto, pravzaprav. Tudi gledališka igralka ne prenese, da bi bila srednje dobra. Najboljša ali nič. Kako naj boš umetnik, in to ne preveč dober...? Ja, mama živi pravzaprav z drugim, pametnejšim, z zavoda za šolstvo v Ljubljani. Ateju pa, ko da je vseeno. On me je tudi prvi obiskal tu gori... »Ne vem, zakaj smo tako nesrečna družina!« mi je rekel in da je prepričan, da se bom izlizala... Sploh ni podoben komandirju milice. Ne vem, kakšen je s tistimi, ki jih mora kaznovati, niti zamišljati si ga ne znam. Pa je že imel težave, ker je uporabil pendrek v neprimerni situaciji. Mogoče pa se tudi njemu utrga, ker se doma tako zadržuje. Ja, mislim, da bi lahko njega poklicali, če moram res imeti svojega »svojca«... Zdaj bom šla k njima, ko bom imela prvi izhod. Kam pa naj grem? V gledališče še nočem... Oče me na srečo ni videl nikoli pijane, to sem pozabila povedati. Mama pa. Ko me je srečala v Ljubljani. Jaz pa sem videla njo, ko je sedla v avto z nekim moškim. Povabila me je na kosilo, vendar se ji je vedno mudilo na neke seje. Na koncu mi je samo še dala denar... Na nobeno mojo produkcijo na akademiji ni prišla... vedno je imela seminarje ravnateljev... Oče je prišel, tudi ko sem igrala stransko vlogo v našem gledališču. Samo v množici sem nekaj kričala, pa sem vseeno dobila šopek po premieri. »Ponosen sem nate,« je napisal... V gledališču je zelo hudo, če dobijo vsi drugi šopke, ti pa ne. Nekateri si jih sami naročajo... Oče, ja njega bom povabila, mame ne... Ne maram je, to je... To niso nobeni Ojdipovi kompleksi, samo mama se grebe, kakor nekatere moje kolegice v gledališču... In uspešna je...

9.

Vem, narediti moram še načrt svoje rehabilitacije... Ampak to se mi upira, saj ne vem, kaj vse bo vplivalo na moje nadaljnje življenje. Naj napišem: igrala bom dve majhni in eno veliko vlogo, potem pa ne bo nič iz vsega skupaj! Ja, na zadnjem izhodu sem bila pri ravnatelju Drame. Bil je ljubezniv, govoril je z menoj, ko da sem včeraj odšla, kot da ni teh treh mesecev... Dobila bom vlogo v novi mladinski igri... Seveda ni to tisto, kar bi si želela. Ne morem vse življenje igrati Sneguljčic, ampak to je moderna mladinska igra. Potem mi je svetoval, naj zaprosim za alternacijo v Dundu Maruju in da se bo zavzel... Bila sem napovedna in sem o tem govorila

tudi s kolegicami. Joja je takoj pripomnila: »Ja, najprej mora človek v psihiatrično bolnišnico, potem pa mu dajo alternacijo!« Alternirali bova najbrž medve. To je zame izredna preizkušnja. Če se bo izkazalo, da sem dosti slabša od nje, potem bo konec upanja . . . Ampak ona bo lahko imela uspeh, saj je doslej veliko igrala . . . Jaz pa bom imela tremo, spet bom na preizkušnji. Zame je vsaka nova vloga neke vrste diploma. Če bom pogrnila, potem bojo vsi rekli: »Saj smo vedeli, da je zanič, pa ne verjame . . .!« Ampak glavno je, da ne bom pila . . . Potem bom vsaj vedela, pri čem sem, ali sem ali nisem . . . Ampak, kaj če nisem . . . poklica ne morem menjati, nič drugega ne znam delati . . . tu mi noben klub zdravljenih alkoholikov ne more pomagati . . . Mogoče pa bo šele čas pokazal, da sem . . . Igrala bom vse, kar mi bojo dali, in se slepila, da ni režiser dovolj delal z mano, da je bila zasedba napačna . . . Zakaj bi se zdravljen alkoholik ne smel slepiti, če se vsi drugi . . .? Vem, vem . . . prav imate . . . Soočiti se je treba z dejstvi in biti močan . . . Saj bom močna . . . Ampak kako naj sestavim ta rehabilitacijski pakt, ali kakor mu pravite . . . Naj napišem, da bom dobra mati, da se bom poročila, ko pa tega ni mogoče planirati, dragi terapevti . . . To, da bom hodila na sprehode, da bom prevzela funkcije v samoupravljanju, to lahko napišem; seveda mi bojo zaupali; v gledališču nihče ne mara funkcij, razen tistih, ki imajo kaj za bregom . . . Vse to bom napisala . . . ampak o sreči, o sreči pa najbrž ni mogoče planirati, kaj? Borila se bom, abstimirala bom, hodila bom v klub zdravljenih alkoholikov, vse, vse . . . Samo, jaz moram uspeti med svojimi kolegi, ne med zdravljenimi alkoholiki . . . Bom se potrudila in napisala po točkah . . .

10.

Veronika pride v plašču v stanovanje
in ima polno mrežo steklenic. V roki
novoletno jelko . . . Vse to razvršča . . .

Silvestrovo je, jaz pa sem sama. Sama. Ozdravljena, ampak sama. Naj uredim mizo za dva, za tri? Nikogar ne bo. Kolegi so v družbah in pijejo. Kaj naj počnem med njimi, pijanimi? Silijo in preskušajo me. Potem me trepljajo po ramenih, češ kako sem trdna. Ta steklenica šampanjca je za Romana . . . ker ga zagotovo ne bo . . . In ker zagotovo ne bo nikoli moj . . . Poročen je z Jojo, srečen par sta . . . Ampak zato, ker se on prilagaja . . . Ona je velika igralka, on pa nekaj srednjega, pravijo, kakor jaz. Res nič ne kaže, da bi bil gledališki igralec, navaden človek je . . . Nekaj srednjega, kakor jaz . . . Zato se dobro razumeva. Na gostovanjih se pogovarja z mano, če ni Joje v zasedbi. Navadne stvari. On ne bo nikoli prevaral Joje, tudi rekel je . . . Ampak je dober prijatelj . . . in če bi hotela katerega od svojih kolegov zase, potem bi Romana . . . »Tebi se je res vse obrnilo na boljše . . .« mi je rekel . . . Edini, ki mi je rekel kaj prijaznega . . . Vendar je povsem jasno, da Roman ne bo nikoli silvestroval z menoj . . . Mogoče kdo drug, kdo ve . . . Ta črnina bi bila za očeta, če bi bil tu . . . Vendar je dežurni na

milici . . . Nocoj, sam . . . Le kje silvestruje mama, zagotovo imajo v šoli kako veselico ali na občini . . . Nalivam vam, moji gostje . . . sebi pa mineralno vodo . . . Kje je ta moj terapevtski in rehabilitacijski načrt . . . »Poskušala si bom urediti družinsko življenje, rada bi bila mati . . . da bi zares imela otroke, da bi jih tudi rodila . . . Zato si moram v določenem času najti moža . . . V službi se bom vključila v samoupravne organe in družbenopolitične organizacije, s svojim delom pa bom poskušala znova utrditi in povrniti svoj ugled med kolegi . . . Redno bom hodila na sprehode . . .« Moj bog, kako je vse to bedno . . . Kakšni načrti . . . Nazdravljam z vodo svoji samoti . . . nazdravljam vam, moji gostje . . . Prej sem lajala, da moraš zbrati pogum, da si pijanec, da se požvižgaš na vse, da se uničuješ, zdaj vem, da moraš imeti veliko poguma, da ostaneš trezen . . . Jaz bom ostala, ne bojte se, moji terapevti in zdravljeneci, bom ostala trezna . . . Ampak srečna? Kaj je že rekel Kardelj, da ti sreče ne more dati ne država ne partija . . . no, jaz bi lahko pripisala, tudi terapija ne . . . Na zdravje, kolega Roman, na zdravje, oče . . . Srečno novo leto . . . Na zdravje, samota . . . Saj res!

Gre k telefonu in zavrti številčnico.

»Halo! Halo! Milica v Lipovju. Tovariša komandirja . . . Ti si, oče? Ja, Veronika. Srečno novo leto! Kako, da si dežuren, ko si pa komandir? Je na tebi vrsta . . .? Kje je mama? V Ljubljani? V klubu poslancev silvestrujejo . . . No, pozdravi jo . . . Ali pa nič . . . Tebe pozdravljam! Če sem v redu? Seveda, vse je v redu z mano, ata, vse . . . Ne, nič ne pijem . . . Zakaj bi bila žalostna . . .? Srečno novo leto . . .«

Odloži slušalko in obsedi, dokler se ne stemni.